

מעשה שהיה

אלו מציאות

הוא כל כך שמח לחזור לשיבה. ב"ה הרב אריה ליכטנשטיין לאחר מספר שבועות

שנקראו בפי המשגיח 'וקוי ה' יחליפו כח', שבים הם לספסל הלימודים לזמן אלו.

הוא עלה לחדרו שבבנין הפנימיה. הניח את חפציו על המיטה והחל לסדר את הארון שישמש אותו למשך השנה הקרובה.

לאחר שסיים התפנה לרדת לעבר בית המדרש. שם יפגוש את כל חבריו לספסל הלימודים.

בדרכו אל בית המדרש הוא עבר בחדר ההלבשה, הוא המקום שם מניחים בני הישיבה את מחלצותיהם בעת הלימוד ומתעטפים בבגדיהם המיוחדים לשעות הלימוד.

על בגדים אלו אמרו חז"ל 'הני מאני דרבנן דבלו...', בגדי התלמידים הבלויים.

הוא תלה את החלוק שלו במקומו הקבוע. הוא תר בעיניו סביב, נהנה לראות את המתלים מתמלאים לאט לאט.

בפינת החדר צדה את עיניו מטריה ששכבה על אדן החלון. צבע הידית שלה היה שחור מהול באדום. אות הוא כי של חברת המטריות הנוודעת ביותר בעולם היא.

הוא ניגש אל החלון. הוא רצה לבדוק האם נכתב עליה שם. אזי יודע הוא בוודאות כי זו לא המטריה שאיבד כאן בישיבה בזמן הקודם...

מה רבתה שמחתו כאשר ראה שאין על המטריה כלום. לא שם ולא איזה סימן.

'יכול להיות שזו המטריה שאבדה לי...' הרהר לעצמו.

מטריה זו שאנו עוסקים בה יקרה היא עד למאד. מחירה עולה לסך 50 דולר. הוא קיבל אותה מסבתו שתח'י לדמי חנוכה.

ולא בכדי יקרה היא. חזקה היא ועומדת בפרץ. אינה מרכינה את ראשה בפני רוחות הזמן... עד שאמר פעם אחד הדרשנים כי יש לקחת ממנה מוסר הכיצד לעבוד את ה'...

דא עקא שקטנה היא מאד. על כן נוטים בעליהן לאבד אותה בשופי.

פסקי דינים

דיני גוד או אגוד ז' הרב חיים קאהן שליט"א

חלוקה באינם שווים

כבר התבאר שבדבר שאין בו כדי חלוקה יכול לתבוע שיחלוקו בגוד או אגוד, אך ישנם אופנים שאף בזה חולקים את גוף הנכס, כלדלהן:

מכיר את חלקו בדבר שאין בו כדי חלוקה

דבר שאין בו כדי חלוקה, הן קרקע והן מטלטלין, משתמשים בו שני השותפים ככולו, ולכן החלוקה של שותפות זו היא בדרך גוד או אגוד שבו אחד מהם קונה את כל הדבר בכדי להשתמש בו לבדו, ברם אם למרות שהדבר אין בו כדי חלוקה חילקו ביניהם את השימוש וכל אחד משתמש בחלקו בלבד, הן אם השתתפו ע"מ כן או לאחר שירשו הסכימו ביניהם בקנין שכל אחד ישתמש בחלק שלו, יכול כל אחד לכפות שיעשו חלוקה באופן שעושה את ההבדל ניכר שבזה ימנע שלא יכנס אחד בשל חברו^[1], ולפי זה נראה שדינו כמו דבר שיש בו כדי חלוקה ואינו יכול לתבוע גא"א, שהרי כבר חילקו ביניהם את השימוש^[2].

ראוי לשימוש בצירוף למקום אחר

יש שכתבו שאף אם כמות שהוא אין בו כדי חלוקה לכל אחד, אבל יש לאחד השותפים קרקע סמוך למשותף שבצירוף עם חלקו יהיה ראוי לשימוש, באופן שאילו היה בו כדי חלוקה היה יכול לכונן לקבל את החלק הסמוך לשדהו^[3], הרי זה כאילו מכיר את חלקו שלכך כופה את השותף לחלוק את קרקע המשותף כדי שיצרף את חלקו עם הקרקע שבמציור^[4], ויש שכתבו שבזה אינו כופה את חברו לחלוק ורק אם חברו רוצה לכפות את בעל המיצר שיחלוקו בטענה שעם הקרקע שבמיצר יש לו כדי חלוקה, הדין עמו^[5].

גא"א בתביעה לחלוקה אינה שווה

הואיל ותקנת גא"א היא בדבר שאין בה חלוקה, רשאי התובע להציע למכור או לקנות את כל הנכס אבל לא שיחלקו בחלקים שאינם שווים, לפיכך אם גודל הנכס הוא שאם יחלקו אותו בחלקים שאינם שווים יהיה חלק אחד ראוי לתשמיש בפני עצמו ולכן מציע התובע שאחד מהם יקח חלק הקטן והשני את חלק הגדול וישלם לחבירו את ההפרש בשווי, אין שומעין לו^[6], אבל נחלקו הפוסקים אם יכול לומר שהוא יקח את חלק הקטן ולא יתבע מחבירו את ההפרש^[7] או

שאף בזה יכול הנתבע לומר ש'שווא מתנה יחיה'^[8], ונחלקו האחרונים בהכרעה למעשה^[9]. ברם, אם התובע אומר שאם הנתבע אינו רוצה לחלוק בחלקים אינם שווים יקח הוא הכל, הדין עמו^[10].

טענת גא"א בדבר שאינו ראוי לשימוש

בדברים שאי אפשר לחלוק כאשר בהכרח משמש את שניהם, כגון חצר כניסה לבית המשותף שאם יחלקו בגא"א ימנע מהשותף כניסה לביתו אי אפשר לתבוע גא"א^[11], אבל אם הם שותפים בדבר שאפילו ביחד אינו ראוי לשימוש כגון חצר המשותף מאחורי הבית שמפני מעט גדלו לא יכולים להשתמש ביחד, נחלקו הפוסקים, שיש שכתב שבזה יכול לתבוע גא"א^[12] ויש שכתב שהתביעה לקנות דבר שאינו לתשמיש אינה טענה^[13].

שכנים שמשותפים בחצר קטן שיכול לשמש לאחד מהם בלבד האם יכול לתבוע גוד או אגוד?

כעת לאיזה תשמיש שמתאים לגודל זה הקטן, כגון לשטוח פירות לייבוש, חולקים את גוף הנכס^[14] שהרי אף לפני שחלקו היה ראוי לשימוש זה^[15].

חלוקה בין איש לאשה

בזכות לתבוע גוד או אגוד אין הבדל בין אם אחד מהם איש או אישה, ברם יש שכתב שאם שניהם רוצים לקנות יכול האיש לכפות את האישה למכור לו שטלטול האיש קשה משל אישה, ומטעם זה אף אם עושים חלוקה בזמנים נדחית האישה קודם^[16], ויש שכתב שרק בגרושה נדחית האישה מפני הגרוש ולא באישה דעלמא^[17].

חלוקה עם יתומים

יתומים גדולים וקטנים שמשותפים בדבר שאין בו חלוקה והגדולים רוצים לחלוק בגא"א, יש שכתבו שמעמידים אפוטרופוס לקטנים לחלוק^[18], ויש אומרים שהאפוטרופוס אינו רשאי למכור^[19], ויש שכתב שאם הוא לתועלת הקטנים מעמידים הב"ד אפוטרופוס לגא"א^[20].

[1] שם סעיף ב', כתב כדי יזיקו זא"ז בראייה, אבל הסמ"ע ס"ק ד', השיג שכאן החלוקה בדבר הניכר בכדי שלא יכנס לגבולו ולא מפני הזיק ראייה, ולזה הסכים הט"ו אבל כתב שלא די בדבר הניכר אלא צריך מחיצה עשרה טפחים, עיי"ש. [2] ראה ערוך השולחן סעיף ב' שכתב במטלטלין כופהו לחלוק לגמרי שלא יהיה אחד שייך בחלק חבירו, ולכאורה ה"ה בקרקע שממילא נעשה דינו כחצר שיש בו חלוקה שאינו יכול לתבוע גא"א כמבואר ברמ"ה ב"ב פרק א' אות ק"ס, וראה בשו"ת רשב"ש סי' רס"ח ז"ה תשובה, באה"ד שמפורש כן. [3] וע"פ הדינים המבוארים בס"ק ע"ד סעיף א' ו'ג'. [4] שם סעיף ד' לפי פירוש הב"ח והט"ו. [5] סמ"ע ס"ק י' ושער משפט ס"ק ב', שאינו דומה למכיר את חלקו שכבר משתמש כל אחד בחלק שלו, ולזה הסכים הערוך השולחן סעיף ז'. [6] ס"ק ע"א סעיף י', שטענת הנתבע היא שחלק הקטן אינו ראוי לתשמיש בפני עצמו ואינו רוצה לשלם בעד חלק הגדול או לקבל במתנה מפני ששווא מתנות יחיה, ובפתחי תשובה ס"ק י' המשך ההערות בעמוד ב'

עץ חיים

בחצר הסמוכה לשלי עומד עץ גבוה וזקן. מספר מומחים שהבאתי לבדוק אותו אמרו פה אחד כי האילן רקוב ועומד הוא ליפול.

שאלה: האם שכני, בעל החצר שהאילן בתוכה, חייב לקצוץ את האילן בכדי שלא זייק בנפילתו? באם אינו עושה זאת, האם אני רשאי לעשות זאת ללא רשות?

תשובה: הלכה פסוקה היא (שלחן ערוך חושן משפט סימן ת"ז סעיף א') כי מי שיש לו בתוך רשותו כותל או אילן רעועים ויש חשש כי יפלו ויזיקו את בני רשות הרבים (והוא הדין כשחשש הנזק הוא רק לשכניו - שו"ת הרשב"א חלק ג' סימן קס"ד הביאו בבית יוסף), בית דין מתרים בו לסתור הכותל ולקצוץ האילן. בדרך כלל נותנים לו שהות ל' יום לעשות זאת, אך הכל לפי העניין ואם נראה שיכולים ליפול ולהזיק עוד קודם לכן קובעים לו בית דין זמן מיד לעשות זאת מחשש שיזיק. באם התרו בו ולא שעה לאזהרה והזיקו, חייב משום 'בור'. הוסיף על כך הרמ"א וכתב כי רק התראת בית דין יש לה תוקף, ואין די בכך שהתרה בו שכינו וכדו'.

יש מהפוסקים שכתבו כי דברי הרמ"א נסובו על מקום שלא היה הכותל רעוע כל כך וכדו' שיכול בעל הכותל לטעון ולומר סבור הייתי שלא יפול. אך במקום שברור לכל רואהו כי מועד לנפילה הוא, אין נצרך שיתרו בו בית דין דוקא (תורת חיים בבא קמא דף ו' ע"ב ודברי גאונים כלל נ"א סימן ט"ז). אך אחרים כתבו כי בכל אופן יכול לטעון כי אלמלי התראת בית דין סבר שאין זו אחריותו ולא עליו לסתור את הכותל ועל כן תמיד נצרך שתהיה התראת בית דין (פרישה סעיף א', ערך ש"י ונתיבות סימן ש"ז סק"א).

פשיטא כי כל הנ"ל מתייחס רק לחובת התשלומים של בעל האילן, אך ודאי מוטל על בעל האילן לקצוץ את האילן אף בלא התראה כשיש חשש שיזיק וזו תשובה לשאלתך הראשונה.

(כאשר מדובר בנזק שיעשה על ידי שורשי האילן שיכנסו ברשותו ולא בחשש נפילה, על הניזק להרחיק את עצמו - סימן קנ"ה סעיפים כ"ו - ל"ב).

בנוגע לשאלתך השניה כתב המחבר (שלחן ערוך חושן משפט סימן שפ"ב סעיף א') כי אילן העומד ליקצץ מחמת שהוא מזיק את הרבים וקדם אחר וקצצו, אינו חייב לשלם מאומה לבעל האילן. אילן קצוץ ואלא הפסדי דין הבעלים בכלום.

אלא שמחמת טעם אחר יש לדון בחובת תשלומים. תקנת חכמים היא כי החוטף מצוה מיד חברו, חייב לשלם לבעל המצוה (יש שכתבו מחמת גזל, שהמצוה שייכת לבעליה - כפתור ופרח פרק ט"ז לביאור הגר"פ פערלא מצוה י"ד דף קכ"א). אבל ראה שיטה מקובצת - בבא קמא דף צ"א ע"ב בשם רבינו יהונתן). ונחלקו הפוסקים כמה משלם (ראה שלחן ערוך שם וסמ"ע סק"א, שיעורי תורה סימן ג' סעיף מ"ה. ועיין עוד סמ"ע סימן פ"ח סק"ב שלפי דבריו יתכן שהחשבונו הוא הרבה יותר מזה, וראה ש"ך יורה דעה סימן ש"ה סק"א). יש הסוברים שמשלם לפי מה שיראו הדיינים, והיינו שישערו כמה טורח יש במצוה זו וכמה מדקדק בעליה במצוות. ויש שכתבו שלעולם משלם סכום קצוב של י' זהובים (לפי שווי הכסף האידיאן זה עולה לחשבון של למעלה מ-550 דולר).

בנידון דידן יש מצוה בקציצת האילן, שמונע מכשול מהרבים. מצוה זו קיימת אף אם אין חשש סכנת נפשות, אלא רק חשש נזק ממוני, שמצוה על הבעלים לסלק הזיקים (אבן האזל נזקי ממון פרק ה' הלכה א'). ועיין דבר אברהם חלק א' סימן ל"ז אות כ"ה).

האידיאן בית דין אינו גובה קנסות, אך אם יתפוס ממי שגנב את המצוה לא יוציאו ממנו. יוצא אפוא לנידון דידן אשר עליך לפנות לשכניך לפני שתקצוץ את האילן ותאמר לו בדרכי נועם כי אם אינו רוצה לקצוץ בעצמו תעשה זאת אתה.

זה היה גם מזלו של עם המטריה. לאחר שבוע שהשתמש בה, לא ראה אותה עוד. הוא זכר בבירור כי הניח אותה בחדר ההלבשה של הישיבה. במתלה הסמוך לחליפתו. אמנם כאשר שב לקחתה היא לא היתה שם...

כמה חיפושים ועמל הוא השקיע בכדי למצוא אותה. יותר מאשר חס על עצמו, חס על זקינתו...

בכל פעם שבא לבקרה ובחוף ירד גשם, היתה היא מתרעמת מדוע אינו הולך עם המתנה היקרה שקנתה בעבורו...

תמיד הוא מצא אמתלאות שונות הכיצד להתחמק ממנה. הוא לא רצה לגרום לה עגמת נפש...

ועתה... הקרה לו ה' את המטריה שלו - בעצם נראה לו ששלו היא, הוא לא בטוח בכך - ולשמחתו לא היה קץ.

אך מיד התעורר בו הצד הלמדני והחסידי שבו. 'מי אמר שאכן מותר הוא ליטול את המטריה שמצא? הרי אינה שלו. אין לו בה טביעת עין או סימן להבטיח שאכן שלו היא.'

מאידך, הרי גם אם אבדה מטריה זו מאחרים, אין להם בה סימן...

...

מתוך מדור 'קו ההלכה' (רכ"ד):

שאלה זו שכיחה עד למאד. פעמים רבות שאדם מאבד חפץ השייך לו, כאשר לאחר מכן הוא נתקל בכזה הדומה לשלו. אלא שאין לו בו טביעת עין, שאינו בטוח במאת האחוזים שזה הוא החפץ שאבד ממנו. האם רשאי הוא לתלות שזה שלו וליטול.

ומצאנו בזה שתי סוגיות בש"ס. האחת (פסחים דף י' ע"א) במי שבדק את ביתו מחמץ בערב פסח, וראה לאחר מכן עכבר שנכנס לביתו עם פרוסת לחם בפיו. בעל הבית שבדק במקצת אחר העכבר, מצא פרוסת לחם. האם יכול לתלות שהיא הפרוסה שהכניס העכבר, או שמה שצריך לבדוק שוב את כל ביתו.

הלכה נחלקו הפוסקים אם רשאי לתלות שזו הפרוסה שהכניס העכבר, רק מחמת שכבר ביטל ושוב הבדיקה הוא רק מדרבנן. או שיכול לתלות בכך אף במקום שחובת הבדיקה שלו היא מדאורייתא, שלא ביטל את החמץ (עיין שלחן ערוך - אורח חיים, סימן תל"ט סעיף ב' ובשו"ת נודע ביהודה - קמא, אבן העזר סימן מ"ו).

ובמקום אחר מצאנו נידון כזה במסכת גיטין (דף כ"ז ע"א). שליח שקיבל לידיו גט למסרו לאשה ואבד ממנו הגט. אם מצא את הגט לאלתר, כשר לגרש בו ולא חוששים שמה מצא גט אחר שנתבטא שלא לשמה. אך אם מצאו רק לאחר זמן ואינו מכיר מהו הגט שאבד לו, שוב אינו יכול לגרש בו שחוששים אנו שמה אנו זה הגט שאבד ממנו אלא אחר ולא נכתב לשמה. הרי לן שבדאורייתא אין אנו תולים בואת (שלחן ערוך - אבן העזר, סימן קל"ב סעיף ד'. וראה במנחת יצחק - חלק ג' סימן י"ז שהביא בזה דברי הפוסקים מה שכתבו לחלק ורצה לפשוט נידון דידן לפי דבריהם).

אך בפוסקים העירו שאין להוכיח מכל הנ"ל לנידון דידן. שהרי הלכה שנינו באבידה (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן רס"ב סעיף ט'), שאף אם מקום נקרא סימן, מכל מקום אם דרך הרבים להניח חפצים אלו שם - שוב המקום אינו סימן. אנו אומרים למאד: כשם שאתה הנחת את שלך במקום זה, גם אחרים עשו כך.

מטריה בחדר המעילים של ביה"כ היא דבר מצוי ורבים מניחים שם, ושוב אין בהימצאות מטריה בחדר זה משום סימן (שו"ת מנחת יצחק הנ"ל).

אמנם, למעשה נראה להתיר ליטול מטריה זו, כיון שאין בה סימן. והנה, אם אפשר לתלות בדבר זה שכבר הבחינו הבעלים בחסרונו ונתייאשו, שפיר נוטלה אף אם מטריה זו אינה שלו. כדן אבידה שאין בה סימן שנתייאשו ממנה בעליה.

אף אם הוא דבר שיתכן והבעלים לא הבחינו בחסרונו, ואם כן הוא יאוש שלא מדעת שאסור לקחתו, מכל מקום הכא שאני.

רק כאשר המוצא יודע שהחפץ שמגביה אינו שייך אליו, אסרו לו ליטול לעצמו ולא מהני היאוש כיון שהוא שלא מדעת וכנ"ל. אם יבוא הבעלים לאחר מכן, חייב המוצא - שאין לו בחפץ זה שום צד חזקה - להחזירו לו.

אך כאשר יתכן שאבידה זו של המגביה היא, אף אם יבוא אחר ויוכיח שאף לו אבד חפץ כזה, לא יוכל להוציא מהמוצא, שאין לו בו סימן ושמה של המוצא הוא.

כל זה כשמסתפק בהחפץ שמה הוא שלו, אבל אם הוא בטוח שאינו שלו, אע"פ שגם ממנו נאבד חפץ כזה, אסור לו ליטול לעצמו (פתחי חושן - אבידה, פרק ג' סעיף ח'). במקרה שמישהו החליף עמו את שלו, נתבאר בקו ההלכה, גליון ר"א - ר"ב.

המשך ההערות מפסקי דינים

כתב משער משפט שצ"ע באם המקבל אדם חשוב שקבלתו כאן אינו מרצונו האם נחשבת הנאה לנותן שבזה המקבל אינו בכלל שונא מתנות וכו'. [7]. שם, דעה שניה, הרא"ש ב"ב פרק א' סי' נ', וסמ"ע שם ס"ק כ"ד. דהואיל ונותן לו לטובת עצמו אינו בכלל שונא מתנות. [8] שם, דעה ראשונה. רמב"ם הל' שכנים פרק א' הל' ה'. [9] ה"ש"ך שם ס"ק ט' כתב שהעיקר כהרמב"ם ובשער משפט ס"ק ז' האריך להכריע כדעת הרא"ש, וכן במבואר מערך ש"י. [10] שם סמ"ע ס"ק כ"ג. שזה לכו"ע, כלומר שאינו צריך להציע שוב גא"א כי במה שהנתבע דחה הצעתו לקנות החלק הראוי לתשמיש הודה שאין לו כדי לקנות ודינו כעני ועשיר שהעשיר יכול לכפות גא"א ולקנות חלק הנתבע. [11] ס"ק קע"א סעיף י"ז, במקום שעומד לפירוק משא, רמ"א סעיף ח' כדעת הרא"ש ב"ב פרק א' סי' נ', וראה ב"י סעיף י"ח שזה לכו"ע וכן במבואר בדרישה שם בביאור הטור. ופשוט שהתובע אינו יכול לטעון שיתחלק בגא"א והקונה ישכיר לחבירו הרשות להיכנס. [12] רמב"ן י"ג ב' ד"ה גוד, ס"י קע"א סעיף י"ב, וראה בסמ"ע ס"ק כ"ח כגון רחבה אחורי הבית, ונראה דאיידי שאמנם אינו ראוי מדינא לתשמיש דירה כגון כשגודל החצר רק ג' אמות (ולא ד' אמות שהוא השיעור מדינא), מ"מ עכ"פ ראוי לשימוש בדיעבד, וראה ערוך השולחן סעיף י"ז. [13] רמ"א שם כדעת הטור שם, כלומר, הגם שאם הנתבע לא ירצה לקנות יוכרח התובע לקנות מ"מ כדי שיהיה לתובע הזכות לקנות צריך שיתעון מקודם טענת גוד. [14] סמ"ע ס"ק כ"ט ע"פ הטור סעיף י"ז בשם הרמ"ה ס"י קע"ג ד"ה וכולהו, דבזה נקרא כל שאילו יחלק שמו עליו. [15] כלומר, גם מקודם מצד הגודל היה ראוי לשימוש של עכשיו ולכן נקרא שמו עליו. [16] שער המשפט ס"ק ד' הובא בפתחי תשובה סי' ז', וכדן בגרושה שהגרוש דוחה אותה שטלטולא דגברא קשיים מדאיתתא, [17] ערך ש"י סעיף ח'. [18] סעיף ט"ז ע"פ הטור בשם רה"ג כמו לעובר שמעמידים אפטרופוס לקנות חלקו לגדולים להאכיל תרומה לעבדים. [19] שם בשם שו"ת הרא"ש כלל פ"ה סי' ד', ובעובר שאני שזו לתקנתו. [20] נתיבות סי' רפ"ט ס"ק א', כמו לשאר מכירה לתועלת הקטנים.